Kumelan konkurssin myötä meni kristallikaupunki Riihimäen loisto

Lasinpuhaltajien työ on sirpaleina

Lasinpuhaltaja Tapio Ojasesta tuli päätoimi-a lapsenvahti, kun Kumelan lasitehdas teki kon-rssin. Samalla lensivät kadulle kaikki Riihimäen ämeiset lasinpuhaltajat, kuolevan ammatin taitajat, otka joutuvat nyt aloittamaan elämänsä nollilta.

Lasinpuhaltajien on turha kysellä mistään päin maailmaa oman alansa töitä. Automaattikoneet ja lingot ovat syöneet heidän leipänsä lähes loppuun.

Suomessa lasinpuhaltajia on enää kolmessa isommassa tehtaassa ja muutamassa tienvarsiverstaassa, joissa he tekevät työtä näytösluonteisesti turistien töllöteltävinä.

Kumelalaisia: mitä tapahtuu tulevaisuudessa?

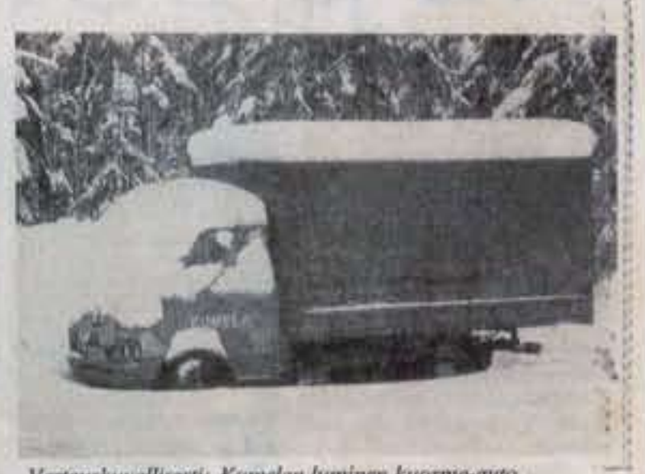

Vertauskuvallisesti: Kumelan luminen kuormia-auto.

Hiljentynyt työpaja: Riihimäen Kumela.

Aikaa toivilleen: lasinpuhaltaja Tapio Ojanen ja Tuija-tytär

Olli Haapio

Varovaisen toiveikas: pesänselvittäjä Matti Penttinen.

Suomen lasiteollisuus täyttää tänä vuonna 300 vuotta. Perinteistä käsityötä, jonka juuret ulottuvat yli kahden tuhannen vuoden taakse, tehdään enää Iittalassa, Nuutajärvellä ja Humppilassa. Maineikas kristallikaupunki Riihimäki on menettänyt loistonsa. Siellä ei ole enää aimuttakaan lasinpuhaltajaa.

Kumelan lasitehtaan eli oikeammin Maderakka Oy:n konkurssi on viimeinen Riihimäen ylpeää lasiteollisuutta nöyryyttänyt vastoinkäyminen.

Toinen kaato

Jos on teollisuutta nöyryytetty, on myös ammatistaan ylpeää työmiestä painettu alas: hän saa odottaa kuukausitolkulla konkurssissa menettämään palkkarahojaan ja morkoilla työvoimatoimiston oven takana.

Pahimmin Riihimäkeä on kirpaissut Riihimäen Lasi Oy:n taidelasi- ja käyttölasiosaston lopettaminen neljä vuotta sitten. Se koski noin kolmesataa henkilöä ja masensi lasialan ammattilaiset, sillä samalla loppui suomalaisen kristallin valmistus; tosin vain väliaikaisesti, sillä lasitehtaitten kuopus ja käenpoika Humppilan Uusi Lasitehdas rupesi heti tekemään kristallia huonosti menestyneesä Kumelan tehtaassa, jonka se oli vähää aikaisemmin ostanut. Sittemmin myös Nuutajärvi on palannut kristallin pariin.

Mutta ei saanot Humppilakaan lasintekoa kannattamaan, vaikka se kehitti tuotantolinjoja ja antoi piispan siunata uudet lasiuunit. Verorästejäkin jäi miljoonan verran. Viime joulukuun puolivälissä yhtiö pakkolomautti koko henkilökuntansa, muutti tammikuun alussa nimensä Maderakaksi ja teki pari viikkoa myöhemmin konkurssin.

Kumelan töissä oli 62 henkilöä, joista neljänkymmentä lasialan ammattilaisia kuten puhaltajia ja hiojia.

Ainoa ammatti

Lasinpuhaltaja Tapio Ojanen, 33, tietää nyt mitä on työttömyys. Aikaisemmat, melkein jokavuotiset parin viikon pakkolomat hän on ottanut vain pidentyneinä kesälomina eikä ole suurennuin välittänyt vaikka on joutunutkin olemaan helteiset kesäviikot poissa kuumasta lasihytistä. Viikon tai parin palkan menetys ei ole vielä pahemmin tuntunut, kun siihen on osannut varautua.

Tapio Ojasen on paha ajatella itseään missään muussa työssä, hän ei ole koskaan edes yrittänyt. Lasi on aina kiehtonut häntä; jo syntymäpitäjässä Sääksmäellä lähellä Iittalaa.

Tapio on noita yhtiön miehiä, ikänsä samaa isäntää palvellut. Hän aloitti Kumelassa vähän laittomasti alle 15-vuotiaana. Vanhempi veli oli jo tehtaassa ja järjesti Tapiollekin töitä. Heinäkuussa 1962 Tapio aloitti formupoikana veljensä työporukassa. Siitä hän yleni postintekijäksi ja vihdoin 1970 nuoremmaksi puhaltajaksi pikariverstaaseen. Ennen potkujaan Ojanen oli vuosikaudet vanhempi puhaltaja.

Koviila on lasinpuhaltaja Kumelassakin ollut monet kerrat. Ojanen muistaa ikänsä ensimmäiset työnsä nuorempana puhaltajana. Silloin tehtiin isoja, raskaita kukkamaljakoita. "Siinä kädet hikosivat eikä pilli pyörinyt."

Toivo elää

Hyvä työpaikka se Kumela yhtä kaikki oli. Ammattimiesten palkat olivat ilman hyviä. Naisten tienesteissä tuppasi olemaan sanomista, mutta toisaalta Kumelassa ei ketään niin kauheesti hiostettukaan.

Ei Ojanen osaa oikein vieläkään uskoa, että lasinpuhaltuminen olisi Riihimäellä nyt kertakaikkiaan lopussa.

"Se ei voi olla. Tällä paikkakunnalla on sentään niin kova lasikaupungin maine, että kaupungin on pakko tehdä jotakin, jotta tehdas taas heräisi eloon. Onhan sillä melkoinen mainosarvokin paikkakunnalle."

Se jokin, jota Ojanen kaupungilta odottaa, voisi olla vaikkapa Kumelan kiinteistön osto ja luovutus sopivasti uudelle yrittäjälle. Siitä se taas lähtisi.

Samantapaisissa ajatuksissa liikkuvat toisetkin työpaikkansa menettäneet kumelalaiset. Juuri kukaan ei ole vielä ruvennut katselmaan muita ammattia, vaikka toimeentulo 50 markan päivittäisellä kassarahalla ei häävä olekaan.

Minkään työn löytäminen Riihimäeltä ei ole helppoa. Kaupungissa on kuutisen sataa työtöntä ja naapurikunnissakin parisataa.

Joillakin rahasta rupeaa tekemään jo tosi tiukkaa. Yhtiöltä jäi maksamatta palkkarahoja ja lomakorvauksia satoja tuhansia markkoja. Ne rahat olisivat nyt tarpeen. "Kyllä tässä saa jo ruveta kyselemään, että voisiko tämän laskun maksamista vähän lykätä", nyöntää liki 20 vuotta yhtiössä ollut mies.

Tukalinta on niillä, jotka ehtivät juuri hankkia omat asunnot ja velat ovat nyt painamassa päälle.

Siitä monet kokivat helpotuksena konkurssin, sillä se laukaisi pitkään jatkuneen epätietoisuuden yhtiön tulevaisuudesta. Mutta nyt alkaa uusi epävarmuuden kausi, uusi odotus ja kyseleminen, toivo ja epätoivo: käynnistetäänkö tehdas uudestaan.

Kumelan tehtaalta katsottiin neljä vuotta sitten tarkkaan Riihimäen lasista potkut saaneiden ammattitoverien surkean työtöntöä ja toivottomia yrityksiä kristallintuotannon aloittamiseksi, kuukausiksi venynyttä epätietoisuutta.

Ammattiosastonsa puheenjohtaja Tapio Ojanen muistaa tämän ja sanoo herroille. "Mitä tahansa teettekin, tehkää se pian."

SAULI KORPIMO

Mutta Riihimäen henki elää

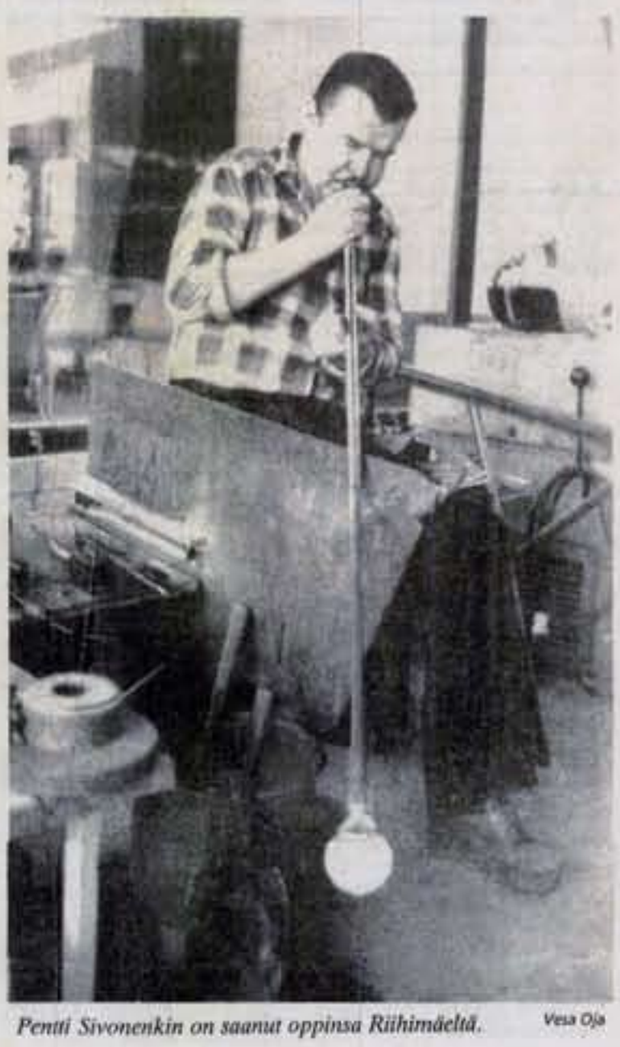

Pentti Sivonenkin on saanut oppinsa Riihimäeltä. Vesa Oja

Porvoo (HS) Matkailijat elättävät yhä taidelasin kauppiaita. Riihimäkeläisen Kumelan kuukahtaminen on tuonut markkinoille lisäksi melkoisen aukon, jonka täyttäjä selviää vasta tämän vuoden aikana.

Taidelasin tekijöitä Suomessa on ollut viime vuosina kuusi, joista viisi jatkaa edelleen. Puhaltamot ovat olleet perinteisesti pieniä, 10—12 henkeä työllistäviä verstaita, joiden kannattavuus perustuu pitkälti omistajien omaan työhön.

"Homma pyörii, kun itse leikkii johtajaa ja vaimo leikkii siivoojan. Eivät yritykset mitään kultamunia munivia kanoja ole, mutta toimeen on tullut", selvittää Pertunmaalla toimivan Studiolasi Oy:n toimitusjohtaja Jorma Terhomaa.

Oman työn lisäksi pienten lasipajojen kannattavuuden takeena on yleensä vilkkaan tien läheisyys. Mäntsälässä toimiva Taidelasisepät Oy on Helsingin ja Lahden välisen tien varrella, Muurlan Lasi Turun ja Helsingin välisen tien laidassa ja Studiolasi Heinolan ja Mikkelin välisen tien poskessa.

Myynnistä reilusti yli puolet tapahtuu kolmen kesäkuukauden aikana, jolloin matkailu on vilkkaimmillaan. Talvella lasia sitten tehdään jonkin verran varastoon, vaikka kovin suuria varastoja millään yrittäjällä ei ole. Päämat kun ovat valmistajien mukaan pienyrityksissä tiukassa.

Suomen koko lasiteollisuudessa taidelasin tuotanto on nappikauppaa. Kun lasiteollisuuden koko tuotannon arvo on noin 600 miljoonaa markkaa, on taidelasin osuus siitä vain parin prosentin verran.

Kumela normalisoi markkinatilanteen

Pienten verstaiden omistajat uskovat kuitenkin tulevaisuuteen, vaikka kapasiteetti on viime vuosina noussutkin kaksinkertaiseksi. Kumelan tippuminen pois leikistä on tosin laskenut koko taidelasin tuotannon samalle tasolle kuin kolme vuotta sitten.

Pienyritysten omistajat siunailevat tosin energian hinnannousua. "Kun aloittiimme kolme vuotta sitten, maksoi kevyt polttoöljy 40 penniä. Nyt hinta on kolminkertaistumut", sanoo Terhomaa.

Korulasin hinnat eivät ole nousseet aivan samassa vauhdissa kuin energia. Mäntsälläläinen Keijo Kortesalo arvioi, että nousua on parissa vuodessa ollut noin 25 prosenttia. Tuotteiden hinnankorotukset ovatkin laahanneet noin puoli vuotta myöhässä.

Sopupeli kukoistaa

Pienten taidelasia valmistavien yritysten välillä ei ole kovinkaan veristä hintakilpailua. Omistajat mahtuvat istumaan samaan kahvipöytään kilpailevien yritysten kahvioissa, mutta hinnoista ei myöskään ole mitään keskinäisiä sopimuksia. Samanlaisessa tuotteessa hinnat saattavat olla erilaisia, mutta vertailua ei ole kovinkaan kattavasti kukaan tehnyt.

Kuluttajille hintavertailun tekeminen on myös melko vaikeaa, kun yritykset sijaitsevat eri kulmilla Etelä-Suomea. Pienyrittäjät eivät ole myöskään kovin innokkaita tukkumyynnistä, vaikka sitäkin harjoitetaan. Suorassa myynnissä käsin valmistetusta tavarasta saa enemmän käteen kuin alemmiksia keskusliikkeille tyrkyttämällä.

Samalla tavalla vientiä pidetään alan piirissä vain lähinnä maailmankuvaa avartavana. Vientierät ovat niin pieniä, että viennistä saatava tulo menee markkinointikustannuksiin.

Tuonti ei pelota

Suomalainen taidelasi joutuu kyllä kilpailemaan lähinnä Italian ja muiden Etelä-Euroopan valmistajien kanssa. Kilpailua ei tosin sillläkään rintamalla luonnehdita kovin veriseksi. Etelä-Euroopan tehtaat ovat niin suuria, että suurimpien kahden viikon tuotanto riittäisi kattamaan koko Suomen vuotuisen kysynnän. Kun Suomen markkinat ovat pieniä, ei Etelä-Euroopan yritysten kiinnostus ole erinomaisen suurta.

Pienyrityksissä katsotaan silti karsaasti viime aikoina esiintynyttä halpatuontia. Markkinoille on uutena maana ollut tulossa myös Kiinan kansantasavalta, jonka tuotteita kotimaan valmistajat pitävät laadultaan epätasaisina.

Ulkomaisen kilpailun lisäksi pienilä lasipajoilla ovat päänvaivana myös Tvin suunnitelmat Eelm. mäntsälläläisen yrityksen pauhamies epäilee rakenteilla olevan ohitustien merkitsevän toiminnan loppumista nykyisissä tiloissa. "Ohitustie tiputtaa myyntiämme arvion mukaan 40 prosenttia, ja sitä ei toiminta enää kestä", sanoo Keijo Kortesalo.

KARI KIURU

Monen mutkan kautta takaisin puhaltamaan

Lasinpuhaltaja Seppo Jalava sai lähteä Riihimäen Lasista marraskuun viimeisenä päivänä 1976. Epätoivoisen ja raastavan henkisen harhailun jälkeen Jalava on taas omalla alallaan: hän puhaltaa lasia. Mutta ennen kuin Jalava pääsi takaisin ammattiinsa, hänen piti mullistaa koko elämänsä.

Työttönäksi jäätyään jalava jahkaili hetken, mutta meni sitten kokkikursille. Hänen korviinsa jäivät soinaan työvoimatoimiston virkailijan sanat: "Tervetuloa sitten kursin jälkeen taas kortistoon." Eipä kumma, että kurssi jäi puolen vuoden kuluttua kesken, kun Jalava pääsi Riihimäen Karan koulun vahtimestariksi.

Parin vuoden kuluttua muutanut ammattitoverit alkoivat puhua Jalavalle yhteisestä lasitehtaasta. Maaliskuussa 1980 kaverusten tehdasta ruvettiin rakentamaan Ilmajoelle. Syyskuussa pantiin uunit liimpiämään ja lokakuussa pidettiin avajaiset.

Mukana on neljä mestaritason miestä, kaikki entisiä Riihimäen Lasin ammattilaisia, työpaikkansa menettäneitä:

Hyttimestari Erkki Karjalainen, malliverstaan mestari Lasse Suvanto sekä vanhemmat puhaltajat Markku Hjelm ja Seppo Jalava. Karjalainen ja Suvanto Lasilla 33 vuotta olleita, Jalava 20 vuotta ja Hjelm vähän vähemmän aikaa.

Miehet puhaltavat taide- ja käyttölasia. Perheet ovat mukana työssä ja muutama vieraskin, niin että tehtaassa on 11 henkilöä. Töitä tehdään pyöreitä päiviä pyhänä ja arkena. Tapaninpäivänäkin kaverukset olivat tehtaassa, joulupäivän sentään malttoivat huilata.

Seppo Jalava on taas tyytyväinen; vaikka riihimäkeläisellä verurinkuljettajan pojalla onkin totuttelemista Ilmajoen maisemiin. Eikä lähtö Riihimäeltä ollut muutoinkaan helppo. Jalavien kerrostaloasunto Riihimäen Lasin teollisuusalueen lähellä on ollut myynnissä jo pitkään, mutta ei ole käynyt kaupaksi, vaikka hintaakin on pudotettu jo neljänneksellä.

SAULI KORPIMO

Seppo Jalava ja Lasse Suvanto (taustalla) taiteilevat. Timo Palm